

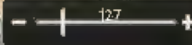
ਮਾਧਾਨੀ

ਜੁਲੈ ੧੯੬੧

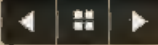

Fullscreen

127

12 / 84

वडाची साक्ष

एका गांधी दगडू शेट गांध्याचा एक बाणी रहात असे. तो मनाने फार उदार होता. कोणत्या कधी पैसे दिले तर कागद देतील म्हणून घेत नसे.

एकदा दगडू शेट परगावां व्यापारघासाठी जात होता. शेटात त्याला संडू भोदिते घेतला व हात जोडून म्हणाला "शेटजी, बहर केला आहे देवाने. परगा जोराचा पाऊस पडला आणि सर्व धाने खाली आले. उभे गड्याला देखील जागा नाही. दाना काय गरिबावर आणि पन्नास रुपये द्या. कापणी झाल्यावर परत देवा."

दगडू शेट बघून पैसे होते. परंतु तो व्यापारासाठी चालला होता, तरी संडूची नड पाहून त्याने रुपये धावचे ठरविले. म्हणाला—"हे घे पैसे! मावकाज दे, कापणी झाल्यावर!"

संडूने पैसे घेतले. पण कबूल केल्याप्रमाणे कापणी झाल्यावर दिले नाहीत. पहिली कापणी झाली, दुसरी झाली व तिसरी पण झाली. परंतु संडूने कर्ज फेडले नाही. म्हणून दगडू शेट त्याच्याकडे गेला आणि पैसे मागू लागला.

संडूने रागाने विचारले "कसले पैसे?" "दोन वर्षांपूर्वी तू घराचे धाने ठीक कण्यासाठी पन्नास रुपये कर्ज घेतले नव्हतेस का?" दगडू शेटने विचारले.

"मी कर्ज केलं होतं! तुझ्याकडून? मला नाही आठवत बुवा! धरे तें सोड. मी निबरमोला झालो आहे. तुला मी कागद लिहून दिला असेलच की नाही. पहा तो. असला तर देईन."

"दोन तीन महिन्यासाठी कागद कगाला, म्हणून मी नाही काही लिहून घेतलं."

"शेटजी, अरे तुम्ही कागद लिहून घेतल्याशिवाय का वजे देणार?" संडूने विचारले. दोघांचे मांडण ऐकून गावकरी जमा झाले. म्हणाले—"मांडगां कशाला? चला पाटलाकडे. ते रोज न्याय निवाडा करतील." "शेटजी! तुम्ही पैसे दिलेत तेव्हा तेथे "चला पाटलाकडे! मला काय?" संडू म्हणाला.

पाटील हुशार होता. त्याने दोघांचे म्हणणे शांतपणे ऐकून घेतले.

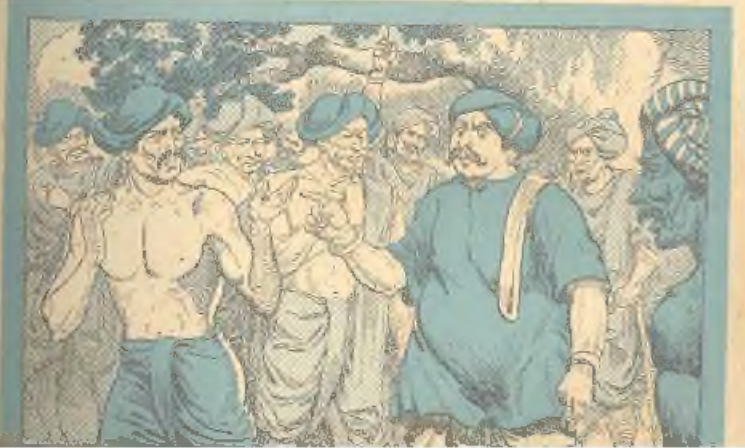
संडू म्हणाला—"पाटील, तुम्हीच सांगा! मला या शेटजीकडे कर्ज मागण्या जायची मज काय? देवाच्या दयेने पीक चांगलं

येत आहे. आणि याने दिले तरी कागद लिहून घेतल्याशिवाय का हा देणार? तुम्हीच विचार करा."

पाटलाने दगडू शेटला विचारले—"शेटजी! तुम्ही पैसे दिलेत तेव्हा तेथे कोणी दुसरा होता का? कोणी पाहिले का?"

"तेथे कोण असणार? मी गांधाला पाटील हुशार होता. त्याने दोघांचे जात होते आणि संडूने वादेतच मेढून पैसे मागितले. मी पन्नास रुपये काढून दिले." दगडू शेट म्हणाला.

"वाटेत कोठे मेट झाली तुमची त्याच्याशी?" पाटलाने विचारले.

“एका बहाच्या झाडासाठी !” दगडू शेट म्हणाला.

“होय ना ! मग रवा झाडाचा जाऊन घोलून आपा सास पावला.” असे सांगून पाटलाने एक चिट्ठी लिहून दिली. म्हणाला— “जाऊन घा ही चिट्ठी त्या झाडाच्या घेईल तो.”

दगडू शेटला कांही कळले नाही. पाटलांची आज्ञा म्हणून चिट्ठी घेऊन निघाला.

थोड्या वेळाने पाटलाने खडूला विचारले—“कस वेळ झाडाचा शेटजीना जाऊन पोचले असतील का रे ते त्या झाडाजवळ !”

खंडू हसत म्हणाला—“इतक्यांत काय पोचतो वो ! अहो एक मैल तरी दूर असेल ते !”

सासावराने दगडू शेट परत आले व म्हणाले—“पाटील ते झाड कांही घेत

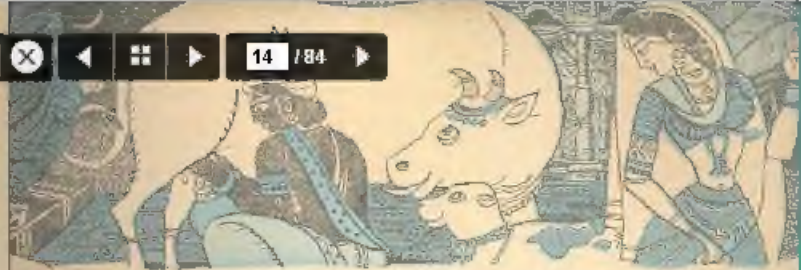
नाही ! मी त्याला किती सांगितले, शेटजी तुमची चिट्ठी त्याच्या एका मुळ्यांत खुपसून निघून आली !”

पाटील हसत म्हणाला—“शेटजी, अहो तुम्ही मायच्या आशेच ते झाड सास देऊन गेले !”

खंडू ओरडला—“कोठे ! मी नाही पाडिले.”

पाटील म्हणाला—“अरे, तुंच नाही का सांगितलेंस की खजून शेटजी त्या झाडा-पयंत पोचले देखील नसतील म्हणून. ते झाड एक मैल तरी दूर असेल, हें तुंच तर म्हणालास ! तुं शेटजीना नेटळस नाहीस व त्यांच्याकडून कर्ज देखील घेतले नाहीस म्हणतोंस आणि ते झाड कोणते व किती दूर आहे हें कसे रे कळले तुला !”

खंडूची मान खाली झाली व त्याने शेटजीचे कर्ज सुवाटवाने फेडले.

रुयभंतकसाणि

पंचम अध्याय

सचजितला कुण्ण म्हणाला—

“समज सर्वांच्या तुम्ही,
पाळउतारा केला माझा
मित्र खरा पण शत्रू न सो !

“कोणि मारलें प्रसेनला अन्
कोणि जोरला कसा मणी,
केल चवकरी होति तुम्ही का ?
माझी निंदा मात्र जनी !

“लोम मण्याचा नाही मजला
लखलासो तो स्वरा तुम्हां !
व्यर्थकुणावर अशा तऱ्हेने
लातु सका पण दोष पुन्हां !”

कुण्णाने हें सांगुन दिवला
समोर फुकुन मणि त्याच्या ।
कळे लागले सर्व प्रशंसा
शौर्याची श्रीकृष्णाच्या ॥

सजित सचजित कुण्णाला
बदला—“झाली चुक घरी,
क्षमा करावी सर्व प्रियतमी
कर्मणासागर कुण्ण हरी ।

“मूर्खपणाने माझ्या झाला
तुला वाप हा अजत बुया ।
ओम मनाला माझ्या, निंदिल
मज जग सांगुन हीच कथा ॥

“कोठे गेली होती माझी
खुडि वर्षा, मज हें नकळे ।
लागतात मोगावीं मनुजा
केल्या कर्माचीच फळे !

“घरून स्वयंमागेला माझ्या
कर कृतार्थ मज कुण्णा आज !
कप्या माझी एकुलती ती
जगांत माझी राहिल लाज !”

केल प्रविष्टा श्रीकृष्णानै-
"पाठवीन त्या यमसदना !"
घाबरला शतधन्वा ऐकुनि
नव्हती त्याच्या शांति मना ॥

कृतधर्माला ताडति वृत्ता-
"पाठ फिरविली देवानें !"
वदला कृतधर्मा-"कृष्णासी
वैर कराचें मूर्खानें !"

कृतधर्मा का बोलत आहे !
शक आहेला शतधन्वा,
तोडघशी मी पडलों, त्याचें
डोकें फिरलें की अथवा !

शतधन्वा मग अक्रूरकडे
गेला आणि म्हणाला त्या-
"दांखव मजला !" हंसत म्हणे तो-
"जाईं कसा वाटेला त्या ?

"इंसा ज्यानें लोळविलें तो
पुरुष वाढला का सामान्य ?
त्याच्याशीं का वैर कळें मी ?
होइल कोणाला का सत्य ?

"सोहनि आशा माझी आलां
तुला पाहिजे तिकडे जा !
माझें मत तूं वैर सोडनी
शरण जाज कृष्णाला जा !"

अंग खोऱ्नी अक्रूर गेला ;
शतधन्वाला आला राग !
टाकुनिशा मणि पुढती ववला-
"विजय मूंज ही आतां आर !"

असैं सांगुनी शोकाचरती
बहुन पळाला सो मेथून !
मण्या डळविण्या अशा प्रतंगी
वेरल कोण कसा कोटून ?

अग्निहीपा

[६]

[राजकुमारी शंतिमतीने विजयेलाय शान्तिहलें की नागावसने तिच्या बघिलाना कपिलपाण्या किल्ल्यात कंद वचन देवले आहे. विजयेन आपलें सैन्य घेऊन येते तेव्हा तेव्हा विजयाच्या घाबरार बाबु सैनिक यथासज उपे घसलेले व ते यथेतर पली आकारात विरज्ज माळील मसलेले दिसले, मशाळीच्या सहाय्याने त्या पक्षाना पळवून जावणाऱ्या अमरपाठानें स्वतःवर देतली. पुढें वाचा.]

अमरपाठाच्या चातुर्यावर विजयेनाचा पूर्ण भिऊन पळून नातीक असैं वाटतें का तुला ? विधात होता, त्या दिवशीं त्यानें त्या या गोष्टीची सत्री आहे का तुला ! " मर्यादा पक्षांचा किती चातुर्यानें संहार केला " मशाळी ! " असैं अमरपाठानें म्हटल्या होता हे त्यानें व सर्वांनीं पाहिलें होतें. पण बरोबर शेंकडो सैनिक मशाळी तेलांत बुडवून पुढें नेऊन आले. अशा कमी झालेली नव्हती. म्हणून त्यानें अमरपाठ त्यांच्याकडे बोट दाखवून विचारलें-"वास्तव मशाळी पेटवून पक्षांना म्हणाला-"महाराज ! आपली आशा होतीच दाखविण्या तर ते इला करायचें सोडून या मशाळी घेऊन हे सैनिक किल्लाला

नंतर चित्रसेनाला तो म्हणाला: "महाराज, मला वाटते की, आपण सर्वांनी मिळून किल्ल्याला चारी बाजूंनी वेढा घाला व किल्ल्यावर चालत जावे. फक्त काटक तोडून खांत शिरण्याच्या विचार तितक्या बरोबर वाटत नाहीत मला. कारण किल्लात लोक पार कमी आहेत व सर्व बाजूंनी आपला दखल घेवून घरे त्यांना जप्त होणार नाहीत. हो, त्या भयंकर पक्षांच्या हातून आपणास वाचविण्याची जबाबदारी भगवाणावर आहे."

"सिऊनकोस उभास! तुम्हा राक्षसांसार माझावर आहे!" अमरपालाने आपल्या मरालमारी अनुयायांकडे बोट दाखवून म्हणले.

"मानवाभमा! तुं याच्या सारख्या राक्षसांच्या राज्याचे रक्षण करणार!" उभाक्षाने दांत ओढ घालून आपली दगडाची रक्षा हातात घेवली व अमरपालाच्या मागण्यासाठी उभासली.

"हांव उभास!" राखक्या कांतिमति अधिकाराच्या स्वयंत जणुकीं आज्ञा देत म्हणाली, योळानेळ आंघून ती पुढे म्हणाली— "जर आपण जरी परासाराच्या नकाबबाजी

परीक्षा अद्या तच्छेने करू लागलो तर तुम्हा हातातून याच्या बहिःभागे रक्षण करी काय होणार बाबी तला संकलन नाई लागली आहे." नंतर चित्रसेनाकडे वळून म्हणाली— "महाराज! आपण माझ्या बहिःभागा वेडीवासांतून मोटबिण्याचे वजन दिले आहे." "होय!" म्हणून चित्रसेनेने होकरांनी आपली माग इतकिल्ली व उभाक्षाला म्हणाला "उभाक्ष! तुं राखतोचम आरेस ते मला कळत आहे. मय तुला आपल्या शक्तीचे प्रदर्शन करण्याची, तुंच मांग, गरज आहे का! किल्ल्यांतल्या राखक व त्या भयंकर पक्षांचा तुं आपला शत्रु राहिले तितका काढ."

उभाक्षाने चित्रसेनाला कांदीच उत्तर दिले नाही. आपल्या अनुयायांना संशोधून म्हणाला "अरे, असे उमे काम! उपरा झडे शक्ति जा चाळत किडणवा!" त्याच्या त्या गर्जेनेले सर्व जनपदेश दुनदुमला.

सर्व राक्षस राजांत शिरले व मोटमोठी झडे उपटून त्यांची लोह खांधावर येऊन फाटकाफाट जाळ लागले. त्याचवेळी त्यांच्या पाठीमागून चित्रसेनाचे सैन्य व अमरपालाचे सहाय्यी येऊन येणारे अनुयायी चाळ लागले.

चित्रसेन व कांतिमती आपापल्या शोळावर वळून सैन्याला उत्साह देत सैन्याच्या आज्ञाशुनने चालत होती. उभाक्ष आपली दगडाची गदा हातात घेऊन गर्जना करीत होता.

चित्रसेन व उभाक्षाने सैन्य किल्ल्यापासून शत्रू पाकळवर येऊन पोचतांच निळ्यानुत बाणशुष्टि होऊं लावली. चित्रसेनाचे सैन्य स्वतःचा नचाव करीत व शुद्धावर उमे राहत एका बागाचे उत्तर दोन बागांनी देऊं लावले. शोळाच नेळांत राक्षस किल्ल्याच्या फाटकाजवळ येऊन पोचले.

चारी बाजूंनी वेढा देतील. त्यांच्या फाटोसट किंवा बरीबन इतर कैनिकांनी पण किल्ल्यावर हल्ला चढवावा.

"होय होय रे!" जली उभाक्षाने आरोळी मारल्यापठेवर राक्षस "आजो सरदार" असे ओरडत उभाक्षामोर येऊन उभे राहाले.

त्यांना उभाक्ष म्हणाला— "कोहींजण जाऊन मोटमोठी झडे उपटून आणा आणि त्यांच्या खोडांनी किल्ल्याचे फाटक तोडा. इतर सर्व पहार, तुम्हा व कायदे जे मिळेल ते येऊन किल्ल्याच्या भिंती पाळा!"

Full screen

127

22 / 84

अंकुश घातून एतं शिरदण्णाचा प्रयत्न केला. पण त्याचे सर्व प्रयत्न कुठर गेले. एका स्वारातून वापल्या पक्ष्याला ओराने भाळा मारला. त्यामुळे तो पक्षी आकाशातच उडला झाला व त्याच्यावरचा स्वार आकाशातून त्रिमिनीवर आदळला.

पक्षी पडून गेलेले पाहून उमासाचे सैन्य व चित्रसेनाचे सैन्य अय जय वगैरे कागळे. नागवन्तचे सैनिक भयंकर पक्षांचा भाषार सुन्याने वीर सोडून पडू झाले. चित्रसेनाच्या सैन्याला कोणत्याही प्रकारचा अरकाच राहिला नाही. कितराचे फाटक पण तोपर्यंत छुटले होते व उमासाच्या राक्षस सैन्याने नागोबाराची किल्ल्याला सिंहाचे पादवी होती. हा हा म्हणता चित्रसेनाचे व राक्षसांचे सैन्य किल्लात शिरले. क्षत्रूचे ते सैनिक क्षरण मारामाराला बाले त्यांना शिर-सेनाचे निवृत्त करून सोडून दिले व ते दोघटपयंत पुढे करीत राहिले त्यांचा उमा-चार राक्षसांच्या सैन्याने घेतला.

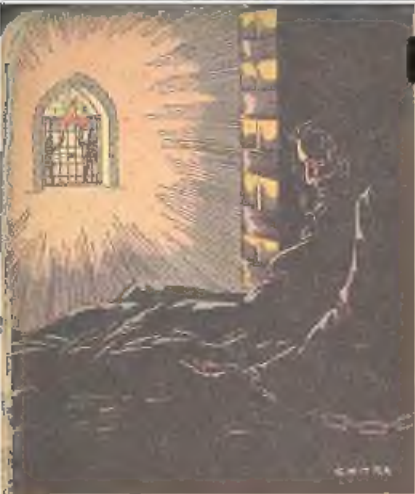
एकूण युद्ध संपले व किल्लावर चित्र-सेनाचा झेंडा फडकू लागला. तो कांतिवती बरोबर सरळ राजवाड्याकडे आला. त्याच्या हुकमाने सैनिक वाक्यांत शिरले व वीरसिंह

त्यांनी आकाच्या खोबने किल्ल्याचे फाटक तोडण्याचा उपक्रम सुरू केला. काही राक्षस पहारींनी किल्ल्याचा तट तोडू लागले.

एकपक्षा संध्याकाळ झाल्यासाठी वाटले. आकाशात किंमेक भयंकर पक्षी शिरण्या लागले. त्यांना पाहताच राक्षस धावले. पण अमरपाक आपल्या सैन्य जिथे तयार होताच. त्यांचा हुकूम होताच शेंकडो मशाली जळू लागल्या. आकाशातून रक्ष्यांनी त्या पाहल्या व पाठ फिरवून मोठ्याने ओरडत उडू लागले. त्यांच्यावर बसलेल्या व्याघ्रचर्मबाल्यांनी त्यांना

चोरोबा

इतका फासोख होता की, हाताली हात दिसणे शक्य नव्हते. एका बायीं कोना मैजिकाचा एक बाजार फोडली दिसली. कोठरीला एक जंगी कुलप खगलेले होते. कांत जाणे शक्य नव्हते. यंत्रानुस कांत मितीला रेकून कोणी बसला असल्याचे मवालीच्या उजेडात खांना दिसले. त्याचा कव्ठ्याचा आवाज देखील ऐकू आला. ते पाहून दोघे सैविक भोक्क्याने कोरकले- "वीरसिंह महाराज येथे पा कोठरीत आहेत."

तो आवाज ऐकून चित्रसेन व कांतिरति त्या वाजूका आले. त्यांना देखील कोठरीत कोणीतरी कव्ठ्याचा आवाज ऐकू आला. जरा लाफत म्याहाळून बाहेरपावर कांतिरतीने आपल्या बडिळांना ओळखले.

चित्रसेनाने कुठस कोडायला सांगितल्यावर सैनिक ह्यासक्याने कुलप फोडू लागले. पण कुलप फुटले नाही. एक सैविक म्हणाला- "नागबर्गच्या सैम्यातील लोकांकडे कुठून असेल!"

"फिडी पेदेपर्यंत आपण सर्वांनी येथे पाझा मारीत जसावयाचे म्हणतेस!" चित्रसेनाने रागाच्या स्वरात विचारले.

महाराजांना कोपू लागले. त्यांनी सर्व महान् पावथा गालका. पण महाराजांना एका कायला नाही.

चित्रसेनाला संशय आला की वीरसिंह महाराजांना शत्रु सैनिक विरुधाबाहेर तर येउन गेले नसतील. पण कांतिरती म्हणाली- "माझे बाप किड्यांतच आहेत. खाली तळपरात कोठरीत असल्याचा तबब आहे. तीन तीन चार चार सैनिक खाली तळपरात जाऊन पाहतील तर खात्रीने तोच जागेत."

तिने सांगितल्याप्रमाणे चित्रसेनाचे सैनिक मवाली पैठवून तळपरांत गेले. तळपरांत

कांतिरति म्हणाली- "उमाश! हे दार उघडणे किंवा कुलप फोडणे तुम्हां राक्षसांना तेवढे कठीण नाही!"

एवढेच ना? असे पुढीत म्हणत उमाश आपले सर्व यत्न पुनः पुनः कुलप फोडून तोडू लागला. पणु ते जंगी कुलप काही फुटले नाही. त्याने दोन्ही हातांनी ओहून पाहिले, पण फुटले.

उमाशाला देखील उपद्रता न बालेले पाहून चित्रसेन जास्तच चकित झाला. कुलप उघडल्याशिवाय वीरसिंह महाराजांना सुटका काही निळवार! उमाशाची लढाट पाहून होती. तो म्हणाला- "हा नागबर्ग बऱ्याच अनुपामी शरीर विचित्रच दिसतात! वीरसिंह महाराजांसारक्या म्हाताऱ्या माणसाला हा जंगी वेद काप्याची काय गरज होती. छोखडी गजबंदी दार बाण हे जंगी कुलप त्याने कुठस कोडण्याचा नाद सोडून दरना- त्याने मजल दाखविले. कांत जायला छान रेंड वाट झाली. मवालीच्या उजेडांत वितीत मोठमोठे कडी कोयडे व राखळ दंड होते.

त्या साखळदंडांनी वीरसिंह महाराजांना कांत बांधून ठेवले होते. त्यांना बोलता येऊ नये म्हणून त्यांचे बोंड एका कपक्याने पड बांधून ठेवले होते.

सर्व कांत कोठरीत गेले. आपल्या बडिळांना त्या स्थितीत पाहून कांतिरतीने किकाळीच फोडली व जमिनीवर बेशुद्ध होऊन पडली. चित्रसेनाने तिच्या बापार दिव्यावर ती पुन्हा उठून उभी राहिली व "बाबा!" म्हणून बडिळांकडे दाबली. चित्रसेनाने पुढे होऊन तोड्या बांधलेले फडके मोडले. उमाशाचे चातुर्याने साखळ

ढंढ सोडून टाकले आणि वीरसिंह महा-
राजांना हुक केले.

वीरसिंह महाराजांचा आपल्या डोक्यावर
विश्वासच बसला. या जन्मी त्या तुरुंगबा-
सालून सुटका मिळेल असे त्यांना वाटत
नव्हतं. ते म्हणाले—“वाळ! मला स्वप्नांत
देखील कल्पना नव्हती की, तुम्ही व माझी
पुन्हा भेट होईल.” असे म्हणत महाराज
मितीच्या आधारे टेंकून पुन्हा बसले. त्यांना
भोवळ आल्यासारखे वाटले. कित्येक दिवसांत
पोटभर खायला मिळाले नव्हतं व कित्येक
तास उलटून गेले तरी बोटभर पाणी देखील
प्यायला मिळाले नव्हतं.

चित्रसेनाने आपल्या एका सैनिकाकडून
पाणी मागवले. एका उच्च आसनावर महा-
राजांना बसविण्यात आले. थोडे पाणी
प्याल्यावर महाराजांना थोडी हुशारी वाटली
व त्यांनी विचारले—“वाळ! ही संदळी

कोण! आणि ती नंदसार नागवना काठ
आहे! अमुन वितंत आहे की मास्ला गेला!”

कांतिवती फाव उतर देणार. तिने चित्र-
सेनाकडे पाहिले. तेव्हा चित्रसेन म्हणाला—
“महाराज, मी चित्रसेन! माझे नाव व
राज्य हा विषयी आपण ऐकलेच असेल.
या राज्याचे नांव उमाझ आहे. अमापिंडाने
जरी हा राजस असला तरी आपण हृदय
देवासारखे दयाळू आहे. हा माझा सेवक
आहे.” उमासाने कृतज्ञतापूर्ण मथन
चित्रसेनाला व नंतर वीरसिंह महाराजांना
ब्रम्हकार केला. चित्रसेन पुढे म्हणाला—
“नागवर्मा माझा वडिलांचे भवलगिरीचे
राज्य बळकावण्यासाठी गेलेला आहे. त्याचा
राज्य तर वाटतच गांठून ठार करणाराचा
तुम्हा देऊन मी आपल्या विश्वासू सेनापतीला
पाठविणे आहे.”

(पुढील गोष्ट पुरील येथी)

देवांचा पक्षपात

विक्रमाकानि आपला हट सोडला नाही.
तो पुन्हा झाडाजवळ गेला. पंत काढून
खाण्यावर चेतले आणि स्मथानाच्या विदेशी
चाळ लागला. तेव्हा भेतांत बसलेला वेताळ
त्याला म्हणाला—“राजा! तू कोणाचा
देवाला प्रसन्न करण्यासाठी एवढा श्रम
करीत आहेस हे मला माहीत नाही. अरे
देव सुद्धा पक्षपात करतात. मनाभाव जे
त्यांची उपासना करतात त्यांना देखील ते
बर देत नाहीत आणि जे त्यांची पर्वा करीत
नाहीत त्यांना दर्शन देऊन बर देतील तेव्हाच.
ब्रह्मा विक्रमदुर्गाची गोष्ट माहीतच असेल.
ऐक सांगतो.” असे सांगून वेताळ गोष्ट
सांगू लागला.

कधी काळी पाटलीपुत्र येथे विक्रमदुर्ग
नामाचा राजा राज्य करीत असे. तो जसा
शत्रू व पराक्रमी होता तसाच दानी वण
होता. एखादा राजा आपल्या नोक्या

वेताळच्या गोष्टी

Fullscreen

127

28 / 84

ब्राह्मण म्हणाला—“महाराज! माझे नांव नागभर्ता आहे. मी अग्न्याची विनवफळाची आहुती देऊन देशाची शान्ति करीत आहे. देवा! मला सोन्याचे विनवफळ दे! कित्येक दिवसांपासून मी मनोमार्गे अग्नि-नारायणाची आराधना करीत आहे. परंतु आज पावेतो देशाची कृपा राज्यावर झाली नाही.”

ते ऐकून राजा म्हणाला—“मला एक फळ देणं पण! मी देखील पणव करून पाहतो.”

ब्राह्मणाला आश्चर्य वाटले. म्हणाला—“महाराज! देशाची आराधना म्हणजे काही ब्रह्म वाटली का? अहो, मी ब्रह्म तहान विस्तृत संवेक्षण परिस्थान करून कित्येक दिवसांपासून आराधना करीत आहे. मला यज्ञ मिळाले नाही आणि आपण अनून वापकमार्त गुरफटलेले आहात. शिकारीचा नाद सुटलेला नाही. तुमते वेळफळ अर्पण केल्याने का देव प्रसन्न होणार आपल्यावर?”

“मला ते सर्व काही कळत नाही. मला एक फळ वा. मी देखील नशिवारी परीक्षा करून पाहणार आहे.” राजा म्हणाला.

ब्राह्मणाने राजाला वेळ्यात काढले आणि भिन्न करून एक वेळ्याचे फळ त्याला दिले. राजाने ते फळ हातात घेऊन ब्रह्म व भक्तिपूर्वक अग्निनारायणांना नमस्कार केला आणि म्हणाला—“देवा! एवढ्या फळावर तुला तृप्ति वाटत नसेल तर मी आपले हाके कापून त्याची आहुती देईन.” असे म्हणत त्याने विनव फळाची आहुती दिली आणि आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे; अग्न्याची होमकुंडलातून अग्निनारायण बाहेर आले व त्यांनी एक सोन्याचे वेळफळ राजाच्या हातात दिले. राजाने ते त्या ब्राह्मणाला दिले व स्वतः पाटलीपुत्रास निघून गेला. ब्राह्मण चकित होऊन पहात उभा राहिला.

बागंतर काही दिवसांनी इतक्या नांवाच्या एका वाक्याने ब्राह्मणाच्याने येऊन राजाचा सांगितलेली मी एका सिद्ध गुरूच्या प्रसादाने एक भस्म तयार केले आहे. त्याच्या सहाय्याने तांने वितळवून त्याचे सोने तयार करता येई. मी स्वतः हे होम्यांनी गुरूजींना करीत असता पाहिले आहे. परंतु का घोणास टाकक मला मात्र कितीदा प्रयत्न करूनहि यश मिळत नाही.

राजा म्हणाला—“मरे तर जसे वर, तू पाझ्यासमोर एका पयोग करून पहा.”

राजाच्या आज्ञेने सैनिक धोडेंते तांने घेऊन आले. ब्राह्मणाच्याने राजासमोर ते वितळवून त्यांचे भस्म टाकले. परंतु त्याचे सोने झाले नाही.

सोने न होण्याचे कारण ब्राह्मणाच्याला कळले नाही. पण राजावर अग्निनारायणाची कृपा असल्या कारणाने त्याला माव सर्व काही कळले. ब्राह्मणाच्याने जेव्हा भस्म वितळलेल्या तांब्यावर टाकले तेव्हा एका रक्षाने येऊन अदृश्यपणे ते पळवून नेले. भस्म तांब्यावर

नाकांसह रानांत शिकारीला गेला असता वाटेत एका नागी एक ब्राह्मण गिळ होंम करीत असलेला दिसला. “ब्राह्मण-श्रेष्ठ! क्षण हा यज्ञ कां करीत आहात?” असे विचाराने राजाला वाटले. पण तो शिकारीच्या नादात पुढे निघून गेला.

सायंकाळी शिकार करून राजा राज-मानीकडे परतला. वाटेत पुन्हा त्याला हो ब्राह्मण यज्ञ करीत असलेला दिसला. या खेपेस राजाने जवळ जाऊन ब्राह्मणाला अदर-पूर्वक नमस्कार करून विचारले—“ब्राह्मण-मवर! हा यज्ञ कसल्याने कारण काय?”

पडलें देखील नाहीं. तें ओळखून राजानें झगच्याकडून थोडें मरम मागून घेतलें आणि तांविं बितळवून त्यावर तें टाकलें. या खेपेस बक्ष तेथें आला नाहीं. तंन्ध्याचें सोनें झालें.

ब्रह्मबाप्याचें मरम तयार करपाची रीत राजाला समजावून सांगितली.

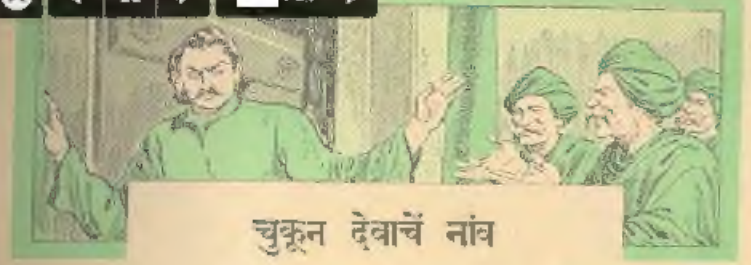
मरुपकार म्हणून राजानें त्या ब्रह्मबाप्याचें मरम कळव दिलें व त्याच्या संसाराला लागणारें सर्व सामान पण दिलें. त्यानंतर राजानें सोन्याचा कारखानाचें काढला. राज्यांतलें दारिद्र्य पार नाहीसें झालें.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळानें राजाला विचारलें “राजा! अग्नि हा एक देव आहे. त्यानें अक्षा पक्षपात को करता. आयुष्यभर मनोभावे ज्यानें उपासना केली त्याला सोन्याचें बेलफळ न देतां पाषाणमौत गुरफटलेल्या राजाला त्यानें तें फळ को

द्यावें? नंतर मरम करपाचा मंत्र राजालाच को उपयोगी पडला! या प्रश्नांची उत्तरे माहीत असून तूं दिलीं नाहींस तर परिणाम माहीत आहे ना?”

त्यावर राजा म्हणाला—“देवाची पूजा अर्चा जे करतात त्यांच्या मनांत फक्त भद्रा व भक्ति वाचना असून भायंत नाहीं. यवाचा हृदयनिश्चय देखील असावा लागतो. अन्नाने या विचारानें होम करीत होता कीं अग्नि-नारायण प्रसन्न होईल व मारौन तो वर देईल. या उकट राजानें प्राणपणानें देवाला भोड घातली. तो स्वतःचें होके अप्रभ करावयास तयार झाला होता. म्हणून अग्निनारायणानें मत्स्य होऊन त्याला सोन्याचें फळ दिलें.

अशा प्रकारें राजाचें मौन भंग होताच वेताळ नाहींसा झाला व झाडाच्या फांदीला जाऊन लोंबकळू लागला. (कल्पित)

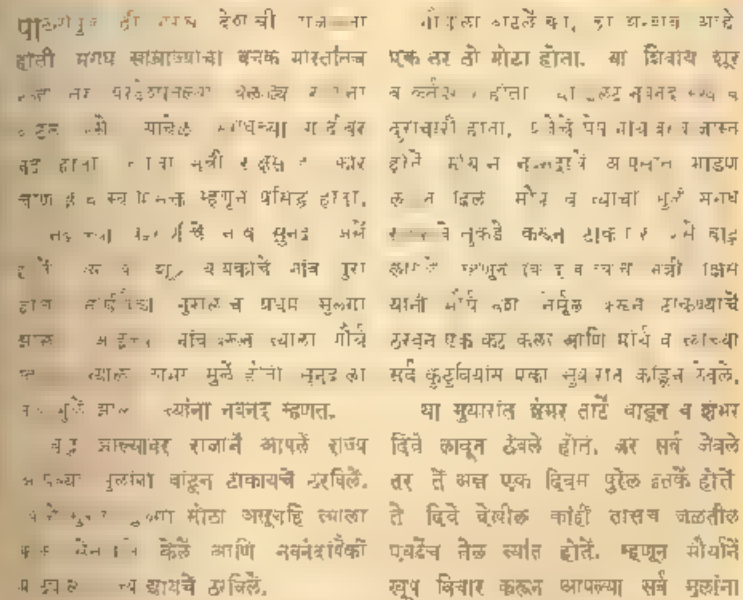
चुकून देवाचें नांव

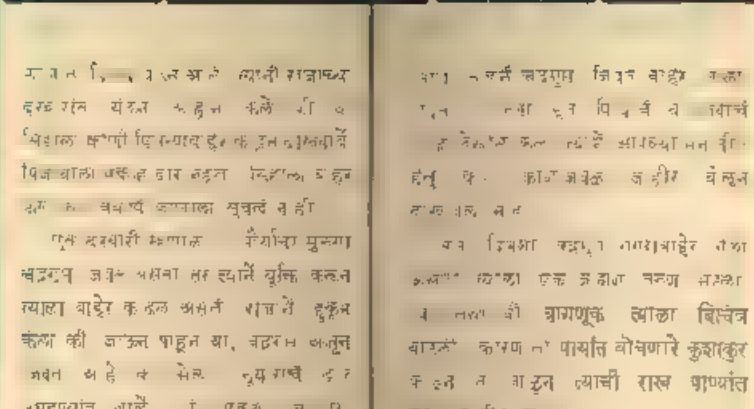
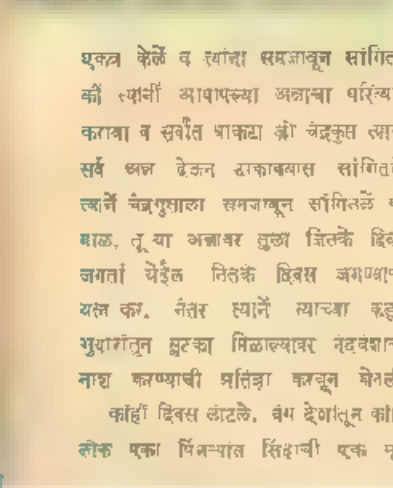
रुका गांवी चांदीमल नांवाचा एक पाणी रहात असे. तो अगदीं चिक्कू मारबादी होता. धर्मकार्यासाठीं देखील तो एक दमढी खर्च करीत नसे. त्याच्या बायकोनें त्याला कितीदां समजावून सांगितलें कीं, व्यापार यंत्रांत पुष्कळदां स्वऱ्याचें खोटें करावें लागतें. देवाचें नांव घ्या. देवाचें नांव चुकून जरी तोंडांतून निघालें तरी देवाची कृप झाल्या शिवाय राहणार नाहीं. पण चांदीमलनें कधीं निच्या बोत्तण्याकडे लक्ष दिलें नाहीं.

एकदां गांवांतल्या लोकांनीं फंद गोळा करून एका कथेकन्याला बोळाविलें आणि स्वाचें कीर्तन उरविलें. गांवकरी चांदीमल-कडे फंद मागावला गेले. तेन्हां तो म्हणाला—“बला या भिरभेक गोष्टींवर पैसे उधळणें पसंत नाहीं.” गांवकरी निवून गेले.

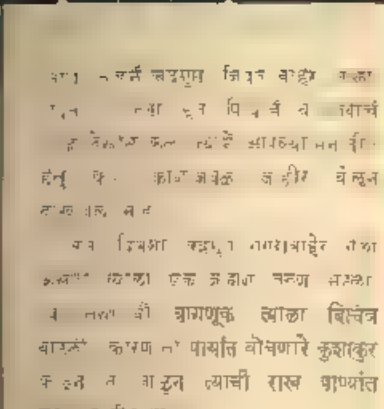
त्या दिवशीं बायकोनें नवऱ्याच्या पाठीस लागून त्याला कीर्तनाला पाठविलें. म्हणाली—“तुझोला खिशांतली एक दिडकी देखील बायला मी सांगत नाहीं. पण या निमित्तें कानावर चार शब्द पडतील. चुकून जरी देवाचें नांव कानां पडलें तरी त्याचें पुण्य लागतें. पदरचा खर्च नाहीं, आणि लाभ केवढा!”

त्या दिवशीं चांदीमल बायकोच्या जाग्रदा मुल्लें कीर्तनाला गेला. बराच्या झाडांसाठीं लोक बसा झाले होते. बसायला जागा देखील नव्हती. चांदीमल एका टोंकाकडे कोपन्यांत बसला होता. कथेकरी बुवा आपली वेशभूषा ठीकठाक करीत होते. चालू बांधून तयार होत होते. गांवाच्या मुख्य व्यक्तिकाच्यानें ओरव्यांच्याकडे पाहून विचारलें—“सर्व बडील मंडळी आली नाहीं का?”

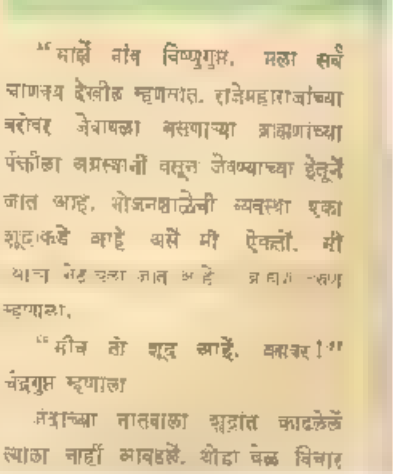
गुरु दशमी की झणाल गैरिया मुन्गा
 चन्द्रगुप्त जन्म अमना सर त्याने युक्ति कलन
 त्याचा वाहेर कळल असने रात्र में दुकून
 कैला की जाऊन पाहून आ, वदरम जगुन
 मरेन आहे क सेल न्यूस मर्या इत
 पध्दव्यान जाले इ एकठ वज्रु
 रवोज मय प्रकल पदकले मराठ्या शिप आ
 दिभले शिपाय ना संदर प्रल, मराठ्या
 मीर हर दल, रजान शोकावध ये
 कोण सांतेल वदरगुप्त न मेल लायक
 कुंहेर अहे हे मल्लवले अ एक
 छोलेडी गज ताशवून मिह आ जगल
 लावला हळु हळु सर्वे सोख मल्लवले अहेर
 आनी, मनीनी वदरमुसला व तुपाची
 प्रमोसा "कैली."

१. अत्रिशा कदाचि नगरावाहेत नशा
 २. अत्रिशा कदाचि नगरावाहेत नशा
 ३. अत्रिशा कदाचि नगरावाहेत नशा
 ४. अत्रिशा कदाचि नगरावाहेत नशा
 ५. अत्रिशा कदाचि नगरावाहेत नशा
 ६. अत्रिशा कदाचि नगरावाहेत नशा
 ७. अत्रिशा कदाचि नगरावाहेत नशा
 ८. अत्रिशा कदाचि नगरावाहेत नशा
 ९. अत्रिशा कदाचि नगरावाहेत नशा
 १०. अत्रिशा कदाचि नगरावाहेत नशा

१. अथा पापान्त्रयं चेतो हृद्भूतमी
लभते जातु न मर्कति अहं " नरायण मन्त्रात् ।
२. च चो राक्ष पाप्यान्त कालवृत्त
मि । च रागा मण्डल नाही ।" वेदश्रुतान्
३. प्र क

तुम बल रंजक केला, अभिमानी
तुमने पहेल तयार, त्याजें त्याला त्याजें
ताजें यत्न रंजक

“मीच तो शूद्र लाहूँ. वसवरे !”
चंद्रगुप्त मृगाला

जेणे जीवसमुच्चै च गणकस्यै पूर्वीत
वलो ज्ञेयं काहे ते न कळणामत न्येन
जीवसिद्धील बाणान्न बाणक्याचें गिनत
कळा हाणून पट्टावरची व साटें गिदत
मार्गानको

एवमं श्रवणं जीवसद्धी न्यनत्रा
मृणाळा चेद्रमुपाक वळत ठाका व
मुमक्या हिताचें माहीं म्हाणून त्या का वर्ष
मान नगराच्या किंसात राता-डे पळवून
बायें नवनइला आपमाना चद्रमुता
पाठवून दिलें

चद्रमुताचें किरात राजाका नाप सज्जन
देऊन म्हाला अ पळ्याकडे वळवून पळी

बाटलीं आपलून दूर पवेन रज्ज्वर
श्वेत नाव न्ये एक रजाचें रजा हाते
बाणक्ये लें त्याला अवश्य बाजूला वळवून
वेतले पवेन रागानें वजार कळ, नवनइला
नठ कळून नयम मर्थे रज्ज्वर चली नडून
पावे व नगर चद्रमुताचे पुढा रजा
वळत वून म्हाला गाल्य बाव रें म्हा हेमून
त्याने बाणक्याचा पळ वेणवे व शल
केल इतें

एका वानून पवेन राजा व चद्रमुता
आ-ग मैन्याने व मुन्य बाटून किनार

चांदोबा

व चद्रमुता बाक्या सैन्याने पाटलीपुत्रावर
मराठी कुंज नदराड त्या पुढात मारले
मराठी राजास चद्रमुताचीं मुक्त कण्यास
मराठी व न नदराडानें त्याला सांगितले
व न नदराड गाल्य मळा वा. मी बापले
मराठी वेऊन पळत जाता. राजासानें चंद्र
मुता व चद्रमुता म्हाणून तिला कळी
मराठी व नदराड राजास म्हाण पावण्याची
मराठी व नदराड कळली ते वळून तो
नदराड मळा

मारात बाजकत म्हाणकी हाती
मराठी व नदराड म्हाण कण्य मच थक्य
मराठी व नदराड म्हाण कण्य म्हाणकी
मराठी व नदराड म्हाण की पाडून राजात
मराठी व नदराड म्हाण की म्हाण कळ
मराठी व नदराड म्हाण की वृद्ध राजाका सलें
मराठी व नदराड म्हाण की

मराठी व नदराड चद्रमुताकडे त्याका व
मराठी व नदराड म्हाण की राज्य तुझे व अर्धे
पवेन मच मळा पर्वतराजाकडे मंत्री
मराठी व नदराड म्हाण की इच्छा माहीं. मी
मराठी व नदराड म्हाण की कण्यस तवार माहें.
मराठी व नदराड म्हाण की चद्रमुतानें राजा
मराठी व नदराड म्हाण की

चांदोबा

प्राप्त होत्या. बाणक्य त्याच्याकडे गेला आणि
म्हणाका "मित्रा तुला चांदोबा व त्याचा
मंत्री राक्षस याचा मित्र म्हणून बागावें लागेल
एवढी मदत करतील का?" बाणक्यानें
त्याला विचारलें. इंद्रशर्मानें तें कळूळ केळें

इंद्रशर्मानें वेष पाळवून एक बौद्ध भक्ति
म्हणून स्वतःचें नांव नीमसिद्धि म्हणून ठेवून
वेतले. त्यानें अर्धे सांगायला सुरवात केली
कीं, बाणक्य मंत्रशक्तिनें जे रोग उदरल
करतां ते नी मंत्रवळनें करे करतां

जेथली बाणक्याची प्रतिष्ठा ऐकून मंत्री
राक्षसानें नास्त सावधपणा राखण्याचें तर

परंतु चंद्रमुताचा वध कळून नेदवंशाचें
राज्य पुन्हां स्थापन करण्याच्या हेतूनें
राक्षसानें ही नोकरी बरकरारी होती वृद्ध
नेदराजानें चंद्रमुताकडे काहीं विचारी फळे
पाठविलीं मुसकरांकडून ही गोष्ट बाण
क्याला कळली होती. म्हणून त्यानें तीं फळे
वृद्ध राजाकडेच पाठविलीं तीं स्थाऊन
वृद्ध राजा मरण पावला.

राक्षसाच्या मनाला आपला डाव उलट
ल्याचें अशीतच फार वाईट वाटलें. त्यानें
पर्वतराजाची भुज संधी करून चद्रमुताचा
वध करण्यासाठीं फारमाना रचले

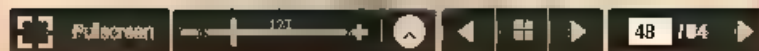
दमल म्हणून त्यांनी नवविवाहित दंपतीला कधी एकामागे गळू देऊ नसावा तसाच अकोबराचा मोर्चा घसत ठठत व थोडक्यात वाकडेत 'दल' रत खायला देवाक वयाचा ३५३ मारी नवनी विवाहित सुंदरला प्रहारी म्हणून रहावे लायत होते. अर्थातच सुंदरला व त्याच्या भावकौला बाबाची ही काडक बजर आवडली नाही. पण बाबाने त्याला हाताचा हाता करून व मग वा जीव पावपात घालून वाने खाण केल होते म्हणून सुंदर नवाच्या मनावरून काही मरुत मगर वागत नसे.

त्याच नवाची मरुत केल्या दिवस सुंदरच्या राज्याच्या गोष्ट लावणांर पडून चालली होती एवढेच नव्हे तर २ म्यामिक न हाण्यली कडच नणू ठरली होती यामुळे प्रजेत असंभाम वाळत होता. बाबावर सुंदरच्या राज्यावर भार होता. त्याला राज्य मळवून देण्याचा नव्हे तर सुंदरच्या नान गोष्ट गिटावण्याची नव्हती कारण त्याला बाहेरच्या जगाची माहिती नव्हती ५५५५ मित्र मंडळी-अशावर त्याला मारीत वमण्यात त्याला मम

सिंहमनावर नू बसले ५ दिवस त्यावर कडून काढा पुढर अपर्या मित्रमंडळीवर ते राज्य करीन आहेत असा तुला कथा करणाच्या बसोत होता तेवून सव ते मिह मन मेळून का नही ठरच नव ही दिसत होती याचा वृत्तेकडे एक तुला काढा कला नही तर करणाच्या पुढर २ नयाडा विमळा म्दगने मडन खगमोन ते काहेत विचारले ते कावमच वर .

दतर पिचनडळी पण मम कागिने एक मित्र म्हणाला ते घा तुझे माहे मरुतला कापून व नवाची जोर आली पण पनापजन ते बळकावून बसत आहेत आता राज नही मिलावीत नाही तर ५५५५ म्यामिक शाला व तु रागा पंतमपानासी युद्ध करून स्वर्गलोकी जाईन अलास म्हणजे राजवाडा रिकामा करून पण आता अत पुरात राहणी अशक्य ५५५५ वाव लवेल म्हणून ते तुझ्या त्याने आपल्या मित्र मंडळीबा निगेव न घात कवी नाग्रच कोडीत नहीन त्या जिल व दसका दिवशी दज डनाच वायल

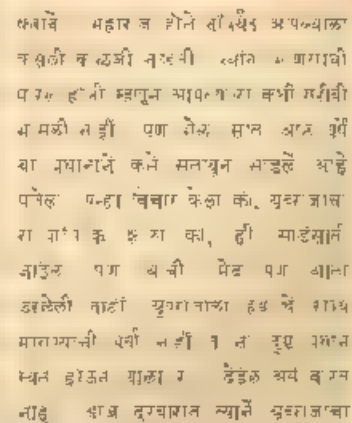

यावाला युवराज स्वः गणपतीने हीत
 जालेलें प्रत्येक कळण्याबाबत वाटाला नाहीं
 आता युवराज आल्याने चित्र नटवोनेच
 स्वःचे रक्षण करू शकलें युवराजाला
 पाहून प्रजा देखील स्वरु हाडेल. दशवरी
 त्याकांय कळले तर त देखील युवराजांना

गुरुरच दस ह व हली
 नृवर सरळ राजवाङ्मन गेल तथें
 एतप्रय नादा दसशर लागला हीना मिहारा
 नाथर पंचधन धमसे इ ते युवराजा
 येत अथवेला पडून नरि डरव ही डडून उभे
 राहाउ व पावने गुरुराचाना लडून मुजरा
 कला पलाभानु म व जागसे इल्ले देवरीक
 ताहूत ते पाहून ध्युराजाला राग आला
 म ड्या इहल्य अतिमजावक रसून नाडी
 जमा अषाढ ता तमच घरी पातला
 मित्रनहली निवून गळ्यावर आनं धिच
 केला पजा मूल नाग देत आहे, द्युराज

१० दिवसों में रात्रि रात्रि झुलझुल
 ११ एकदम की भाँति न जाने न जाने
 १२ देखे बाँकेली न जाने न जाने पाँकेली
 १३ न जाने न जाने न जाने न जाने
 १४ न जाने न जाने न जाने न जाने
 १५ न जाने न जाने न जाने न जाने
 १६ न जाने न जाने न जाने न जाने
 १७ न जाने न जाने न जाने न जाने
 १८ न जाने न जाने न जाने न जाने
 १९ न जाने न जाने न जाने न जाने
 २० न जाने न जाने न जाने न जाने

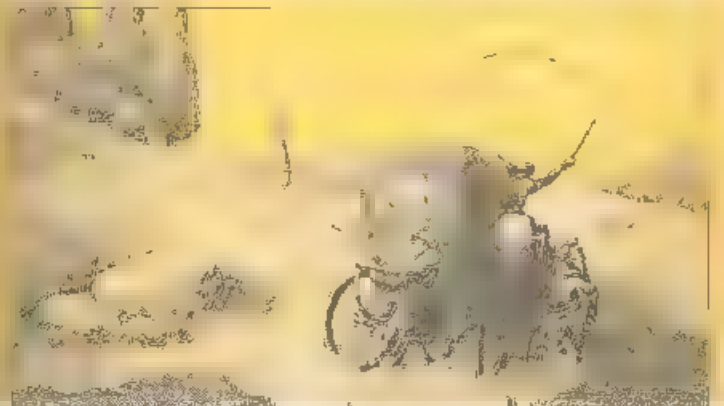

अपमान केला न असे तरा जसा तेन्नाल
राहला नाहीं आनी कर दिवस या
र यात आपला तनव लागेल अत वाहन
नाही नव निवृत कोमरी, झाले मी
एक प्रयोग करुन होई

तुं पंहुत युवराजाका असे वारले का,
कोणीतरी असे विचलित केलीत होतीत
म्हणे 'अ, अती स्वयं असुन सागणार
मंडी व पद हलविऊन पाहिलेत या
मंडी हट्टवाची जी स्थिति तीच अतःची,
जसा विचार करीत तुम्हा रोधून जावून
गमना तो एवढील द्वाराकट जात असला

चोटेत पाऊल पडू लागला अशेत मंदर
मोजार या देवालयान कायला ते पाणवतीचे
देऊल हातें सुखातीला तमझिने राऊस
सुख इला व अशेच बोलोते सुखेपार
पाऊल पडू लाला काणीतरी दाड देवळाने
येत असकल मुदरत क्रिमले, तो चरडिओ
मोपनीच मूल मंगलान वसल व युक्त
न कथ रोळतल हे एकल रळ
न काड घेवणार हातें एक जण लणाला
'एकलस ना व सुवराज अज पोर वडा
जगपुरावोहे पडले नाहारा जाण कल
पडल नर मळ या राखनाच्या दयागत

मजकूर पचेल नमोप धरवत पडून
वातले नाहें नर प्रघना या काणी भिरकत
याच हाके पडून प्रघनाका अर्पण केले
असत आणि तनाम मिळविले असतुं,
ये त्या दुष्टची कायस्थ न दिवसे
अस वाटतच चाकरी अहेम नमोप
दुष्टवाची व नाकर राज्य सोडून पळत जाऊ
गळे आहेत पडेवा वली कंठणा झालेला
मला दुष्टा म्हणाला
असतों वुळत एक गडी येत बसाला
असत एक आला 'तान येत असाली
व मने गेल स्वामी निघने मिळाला चक
मोके थ, पाऊल आशला पहा ' ' दाड
असत निघून गेले
मंदर मंदच्या भागून चरड याका
माला इस्वीर गाडी धमधम एक गाडी
तो इस्वीर येत व जुल म्हा र म्हा
म ही जवळून येत नर धर ती मगून रात
असत व ही ये नाहें गिपाई एम र म्हा
त्या जागा जाऊत येतका आणि नाहून
वरत आणि काय योजन आहे हा म्हा
लायला
गाडीत असत नर त्याने एक म्हा
धमले हाते

“आपले सर्व लोक कोठे मरायला गेले होते, त्या वेळी? राज्यानी मर सो पोर हिडत होता कोणाका खेनीर काहुन एक बार करण्याचे देखील सुचले नाही एका क्षणात काय सिद्ध झाले असते.” पंतप्रधानाचा तो आनान असावा हुंदरने निचार केला.

“महाराज! तुमराज असे अचानक बाहेर येतील असे ध्यानी मनी सुद्धा आले न हे काणाच्ये य शिबय त्यांनी जिन महली होरी मग पुढे व बाव नर आद अवलून बोलला होता.” अमात्य म्हणाका, पंतप्रधान कांहीच बोलला नाही, फक्त “हूँ” म्हणून स्वल्प बसला

अमात्य पुढे म्हणाका-“एण महाराज! त्या मुळाची तुम्हाला इतकी भीति बालगण्याच कारणच काय? ज्याने दोन वर्षात कधी राज्य देखील मागतले नाही त्याका तुमच्ये राज्याची काय पत्ती असणार?”

त्याच वेळ केल्याने परंतु अविशेष मात्र विन कायण वाईल त्याका जगा दऊनये.

‘तुमचा हा अकुलान्यपणाच मला कळत नाही तो जिवन आरे पजेन त्याची बाजू घेणारे लोक त्याला गादावर चम-विणवाची क्षरपट करतील, पर त्याची आशेची दोरीच खुंटली नर काणाच्ये आपारे ते बंड करतील?’ त्याचे हाके उडचणे हे आपले पडिले काम आहे असे मनात ठेवी जबाबदारी सी नुसत्यावरच टाकीत आहे. जर तुम्ही ही कामगिरी बजावली नाहीत तर त्याच्या पदवी तु-से होके उडालेच समजा.”

“मला एका आठवळ्याचा अवधी याद.” अमात्याने विनंति केली त्या दोघाचे डोळणे एकून बांधने इनकी कडक मजर कां ठेवली हाती न मदरता कळले पृढकय अजो संपूर्ण

राका दद्यात रसाणव नाक एक पळ्यात येय

होत पळ्या फलेल चांगले गुणी होता नाग किती सधकर असला तरी वैध ले नाय येतव्य धाराच ना बरा हात असे

पकडो रस गव वैद्याच्या मनात एक राष्ट्र गाली अत्रपयन या वधात जे यश लोळाल ते फक्त व शशामुळे मिळत आल जाणे तुम्हाला मुल क्ये इतला पण चांगल गुण आहे. तो उपाशी सरणार नाय वण नाही परीक्षा त्याला तरी व ठ न हे नर एसादा मयकर रोग आला आणि शेषवाला गुण पडला नाही तर न व वता मळविळी लीन नष्ट होईल. ने हा नपथ्या करून काही तरी संजीवनी तरी पळवली पाहिजे.” जसा विचार करून एक फळ कागेश, ते त्याच्याने मनुष्यास मन गाव मुक्तता वेदा चषासका सांगून स्वत राने उपश्रव करण्य म ठी जिवून गेला.

तीन वर्षे उपश्रव केल्यानंतर अधिनी

कुमार प्रसन्न झाले व त्यांनी वर मागायला सांगितले. रसाणव म्हणाका “देवा” हुक्या कुपेने मध्य आजपावेतो आपल्या घांतात यश पिळत आले आहे. पण मनांत सारसी-घास्ती राहून जाते की, जर एकाच बरी अपवश आले तर आपल्या कीर्तीला काय मचा करुंक लागेल. म्हणून असे काही तरी औपम यावे की किमीहि जसाच रोग असला तरी हटवून गुण घेऊन.”

अधिनी कुमारांनी त्याला एक बी दिले आणि म्हणाले-“हे आपल्या दारासमोर लांब. याच्या झाडाच्या पानांचा रस कोण-ताहि रोग खात्रीने घरा करील, याला एक व एक फळ कागेश, ते त्याच्याने मनुष्यास स्वामुख मिळेल वण निमार्थी भावनेने राने उपश्रव करण्य म ठी जिवून गेला.

कर ऐसे मिळविण्यासाठी केलाय तर या शीपचाचा काहीच उपयोग होणार नाही.”

रसायनाचा ज्येष्ठ व्यास हा त्याने भरीव आश्वासन देत असोवच्या संवेदनाने ते वी लागले. हनुवतून भाव येऊन त्याचा एक मोठा वृक्ष झाला. त्या झाडाच्या टोंकाला एक सुंदर फळ लागले.

त्या झाडाच्या पानांचा रस काढून रसायन विज्ञानाचा काळ लागला व त्याला द्विगुणित रस मिळत गेले. रसची रुपाती देखून परतली, त्याचा मुलगा सोमवृक्ष नावाच्या

सायनाप्रमाणे त्या झाडाच्या पानांचा रस काढून प्रत्येक शेताला बौध्द म्हणून देऊ लागला व त्याला सुद्धा ती विद्या अवगत झाली.

झाडाचा जे फळ पळ होतं त्याच्या दिवशी कोणी विचारलं तर रसायन म्हणं ते फळ विषारी आहे. सोमवृक्षाचा देखील तेंच माहीत होतं.

रसायन बघोमानाने वृद्ध झाला व त्याला ज्ञानाचे दिवने फिरणे देखील अशक्य झाले. त्याने एक दिवशी आपल्या मुलाचा अवलंब घेतला आणि म्हणाला 'वाळ, आतां मी लवकरच या जगाचा निरास घेणार आहे. तुला आपल्या घंटात बांगले अशा मिळाले आहे. आपल्या कुळाचे नांव आपल्या विस्तार व निर्माण वृत्तीने तुला कायम ठेव'.

सोमवृक्षाने विचारले "बाबा! या झाडाचा पालाच इतका गुणकारी आहे. पण त्याचे फळ मात्र विषारी का? हे नाही मला कळलं."

रसायन म्हणाला "ते सांगण्यासाठीच तर मी तुला बोलाविले होतं. हे पहा, बघक शास्त्राचा नेह सर्वाना कळता कामा

नये. ज्ञानाचा वास्तव आहेस म्हणून तुला सांगतां हे एक विषारी फळ आहे, हे मी सर्वाना सांगत आलां. पण ते सर्वानाही एक अमृत फळ आहे जो खाईल त्याला अमरत्व लाभेल व देवी शक्तीचा लाभ होईल. पण ही गोष्ट कोणाला सुद्धा बायकोला देखील कळता कामा नये."

सोमवृक्ष म्हणाला "बाबा! तर मग तुम्हीच ते फळ का नाही खाऊन अमरत्व मिळवीत? तुम्ही एवढ्या कष्टाने तपश्चर्या करत जे मिळविलेत त्याचा उपयोग तुम्ही घेणार नाही तर दुसरा कोण घेणार?"

त्यावर रसायन म्हणाला "वाळ! देवाने दिलेल्या आज्ञेच्याच दारी जेव्हा खुटण्याची वेळ येते तेव्हा मनुष्याने पानेपूर्वक देवाची आज्ञा तयार झाले पाहिले, अमरत्व मिळविण्याचा प्रयत्न मानवाने करणे म्हणजे त्या परमेश्वराचा अपमान करण्यासारखेच नव्हे का? आणि एक गोष्ट सांगून ठेवतो, या झाडाच्या पानांचा व फळाचा उपयोग जो स्वार्थासाठी करील त्याला त्याचा लाभ मिळणार नाही. दुसरे म्हणजे फळ तोडल्यावर पानांच्या रसातला

संजीवनी गुण नाहीसा होईल. ही गोष्ट तुला मी लक्षात ठेव."

असे सांगून रसायनने हाळे मिटलं ते पुन्हा बघडले नाहीत, बहिर्लोकांना आज मगाने सोमवृक्षाने संजीवनी वृक्षाचे व त्याच्या अमृत फळाचे रहस्य कोणाला सांगितले नाही. वैद्यकाशाचा अभ्यास करत तोच वेदा करीत राहिला व प्रसिद्धी मिळविली. त्याने देखील झाडाच्या टोंकाला असलेले सुंदर फळ विषारी आहे हेच सर्वाना सांगितले.

दत्तातः पथमपागमून रुवे माहता हाता
र जन्वेच्या लयलया येवची पण त्याने
नकले होते म्हणून नंगप ० न्यावर
सोमदत्त अनेक नै त्याका न्नीच्या
संवयीमार्गे ता अडाचा पाल ताडून घेऊन
जायला देखील विसरला. कारण त्याबडी
राजकन्येचे कर्णिक पेंडर रूप त्याच्या
देखासमेत होत

राजाचे वैजला आदिपुर्वक बलाबला
सागून गेली आतापासून व्रत तोगितल
व म्हणाल तुम्ही मला राग फळात तर
तुम्ही भ्रामान नो दक्षिण देऊन. मासदा
जण काही त्याचीच वाट पडत हाता
म्हणाला "आपला राग बरा करणें तितक्या
करीण नाही पण राग बरा झाल्यावर
आपण आरले वचन पाडाल

"क्षत्रिय एकदा वचन देऊन मांडत
नाही तुम्ही मागात ते तुम्हाला नेहून
गुणयमो म्हणाला

ते हाडड एकदाच न मडत म्हणाल
"तर मला गुण पडल्यावर राजकन्येची राग,
विचलू करून द्यावा"

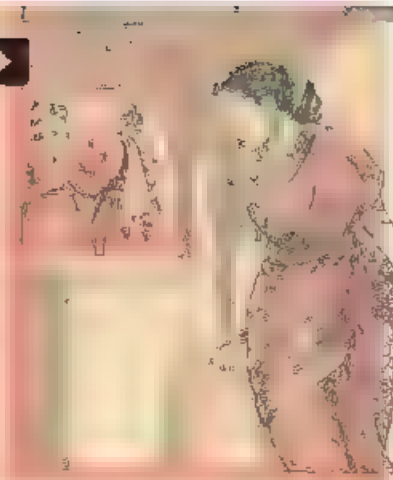
ते ऐकून राजा मेरी व सरर री थक
आले वैद्य असे काही विचलू मागात त्याने

देवाक काणच्या मनात आले नाह
यापहल एक वर कळाकड व कुरुव होरा
याच लय पण आलेल हात ते ऐकून
गवर्मा म्हणाल "वैर बुवा व पलो हच्छा
आम्ही पूर्ण करे शकणार नाही आपल्या
भोगवाडी आम्हाला गरज नाही मग आले
तरा व करले पण सुलोला विद्वशीन टकला
पला री गयार ताहीं

मांडत म्हणाला "बहार क किंयक
अर्ध आपण आकारान पीडत आहा एका
अण धीन आपल्याल गुण पडेल, मडवा
मडव न आपण विचर करून निंगप
गडवचा नी जेता "

वंगबुव भिपून मोलावर गडवयेने
मला विडल्यान पडून सांगित कर,
वला तुमचे हे कथ शक्यच वचवत नाहीत
तुम्ही निंगप पाडवा व्याकडे मी त्याच्याशी
रड करावयास तयार आहे पण एक अट
पडू माही, ती पण त्या वैजला कळवा,
वने एका मामांन तुमचे रा बरा केला
वात तर त्याला उबानाच्या फाटकासमोर
म पला वली द्याव लागेल

या विचारा नार्हा राजाद्वयवाचे सवो
म मदन करण शरी गला न त्याने शतकुतारीने

सोमदत्ताची रुशति देशोदेशी पसरली.
त्याची कीर्ति कारोव राजा गुणवर्मा काच्या
कानापर्यंत पोचली. गुणवर्मा मोटझुलामें
कित्येक वर्षे अंधाराला विलून होता

पुढकळ औषध पायी झालें पण गुण पडले
नाही म्हणून सोमदत्ताचे नांव ऐकून गुण-
वर्मा मंत्री व अमात्यांना बरोबर घेऊन
सोमदत्ताकडे आला. गुणवर्माची एकुलती
एक सुलगी पण वापारोवर आली होती

गावावाहेर, एका लघ्मात गुणवर्मा
उतरला व त्याने सोमदत्त नैयाकडे निरोप
पटविला. गुणवर्मा राजाच्या विधाने सोम

ने काही सांगितले होते ते जसेच्या तसे
सांगून डाकले ते ऐकून सोमदत्त म्हणाला
"एका तासाचा अवधी देखील नको
राजाची आज्ञा असेल तर मी दोन मिनितात
रोग बरा करून दाखवीन, तमें करू शकतां
नाहीं तर राजकन्येच्या हच्छेमार्गे स्वन वा
बळी घातला मी तयार आहे."

सामवत्तापी बायको आळ उभी राहून
सर्व ऐकत होती तिच्या धाडट वाटत त्या
मन्यावर अयंकर राग आले दोन वीस
वचून तिने खान काही तरी दिव अजून
आले तर आपणयाचा बराग केला

मुनीना त्याचा फार राग आला, एकीकडे पदशरची देवा व दुसरीकडे व्याघराचा क्रोध या दोन्ही भावनाभ्यां संश्लिष्ट झाल्याचा तोंडाचा तेंड झाला.

1147

२. ०५ १ १२५५

संस्कृत. सिधुतावेवं

अथर्वोः कृष्णः दितम् ।

मर्थात् "निर्दयी। दुष्ट। प्रेममग्न क्रौंच
पक्ष्यांच्या जोडप्यांपैकी एकाचा ठार झाला
तू फार विवस सुखाने जीवनापासून कळ
शकणार नाहीस."

वर्तनी मुनीन्द्रा इत न ६
मकलन निपम नना म्म व न वी
वाटन, ह्या शीकात दोन तरफ व
कार मात्रवेव बति होकी, देव म्म न
निवास हा बःपीन पसार कोटून आपणार
शिष्य भारद्वाजांना तो श्लोक एकदा ऐकून
कंदस्थ झाला,

आपल्या अज्ञात परतले. वाचकांना आपल्या-
वर देखीक त्यांच्या मनात तोच श्लोक
घोलत होता.

कसी साद्योश वमस्कार कलन म्हालि
 “ब्रह्मदेवा ! उर्ध्व देऊन या भक्तापर फार
 मोटी कृपा केलीस !”

असुरैः कृपातः शस्त्रैः च नैय-
तुल्यैः पुत्रा फलदाया न शस्त्रैः न ह-
तुल्यैः न हस्तैः न शस्त्रैः न शस्त्रैः न शस्त्रैः
मम ज्ञाता रामकवचं एक महाकायं विही-
तं कवचं अस्मिन् कवचं अस्मिन् पवित्रं अस्मिन्
करीष्ये अस्मिन् कवचं अस्मिन् कवचं अस्मिन्

असं. वक्र. २ अ. ५६ क. ११ अ. ५६ क. ११
३०५३ ३०५३ ३०५३ ३०५३ ३०५३ ३०५३ ३०५३ ३०५३ ३०५३ ३०५३

✱ ✱ ✱

[illegible]

सूर्यवर्षी क्षत्रिय कुळाचे राज्य कोराप
देवांत होतें. अयोध्येला त्यांची राजधानी
होती. वैशम्पय भगूनें स्वतः ज्योत्स्ना नगरी

य तीन योजनाएं हैं। राजधानीच्या भारी बाजुला किताब संवद होता. या वैभवशाली नगरांत सदा लक्ष्मीचा वास नसे. त्या प्रकारा वज्रकाय ई व वज्रंग ईया प्रसिद्ध ज्ञान विद्वान प्रवचन वाचनीय श्रद्धा व तर्क या काय प्रवृत्ती या

[illegible]

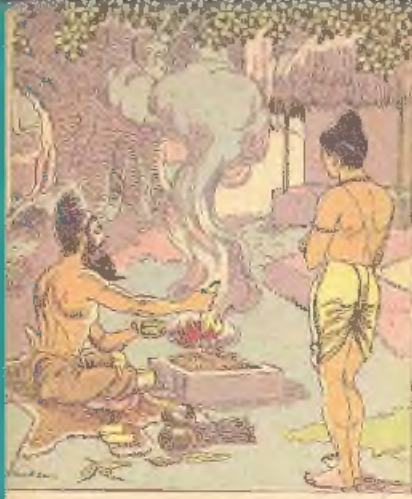
५ ज्ञाति अर्थे जयोध्या नगर है जण
आगरुच होते

दृष्टि, जयन्त, विजय, सिद्धार्थ, सर्वसाधक
अरुण मन्त्राय नमः ॥ १ ॥
महेश्वरी नमः ॥ २ ॥
सर्वलोकेश्वरी नमः ॥ ३ ॥

मुसवर राज्यभर बिहून राज्यांत शक्तिता
राज्यावासांनीं सतत प्रयत्न करीन असत.

दशम राजा का कोणल्याहि वसूची
कमतरता म्हणून नव्हती. पण पुत्र अपत्य
नसल्या कारणाने राजा ने मन नुसकी असे.
त्याने बंधुमेष (शत्रुमेषेष्टी) यज्ञ करून

रोमपादने होकार दिल्यावर राजधानी-
तथा सुंदरात सुंदर अशा वेद्यांना सुंदर
वस्त्रांकरा देऊन अश्वशृंग मुनींच्या आश्र-
मांत पाठविण्यांत आले. वेद्या आश्रमाबाहेर
अश्वशृंग केन्हां येतो, वाढ पहात उभ्या
राहिल्या.

अश्वशृंग मुनि राजदिवस आपल्या
आश्रमांत आपल्या वृद्ध पिलाची मनोभावे
सेवा करीत असत. कधी आश्रमाबाहेर
जात नसत.

एवढी कधी कोणास ठाऊक, एकदा ते बाहेर
आले. वेद्यांनी त्यांना पाहिले व नाचत

गाव जवळच्या जवळ गेल्या. ह्याचें सौंदर्य,
वस्त्रांकरा, मधुर फंठ ऐकून अश्वशृंग नफित
झाले व कुतूहलाने त्यांच्याकडे पाहू लागले.
नफळत त्यांची पावले रथांच्याकडे पडली.
रथा पिला आहोत हे देखील मुनींना
कळले नाही.

वेद्यांनी जवळ येऊन विचारलें—“ब्रह्मर्षि !
आपण कोण ? व एकटे या रथांत कां
राहता !”

अश्वशृंग मुनि म्हणाले—“मी विमंडक
मुनींचा मुलगा आहे. जुद्धी आश्रमांत
आलोच तर तुमचा पथायोग्य सत्कार होईल.”
ते ऐकून वेद्या लूप झाल्या व आश्रमांत
गेल्या. अश्वशृंग मुनींनी कांयमूल फळें
देऊन यथाप्रकारे आतिथ्य सत्कार केला.

जास्त वेळ राहण्यास विमंडक मुनींचा
कोर होईल असा विचार करून वेद्यांनी
आजमवतून लवकरच राय काढला. निरोप
घेतांना त्यांनी अश्वशृंग आणतेचें साधन तयार
अश्वशृंग मुनींना देत म्हटलें—“हा अगचा
प्रेमोपहार घ्यावा. आता आम्हांला देखील
तपश्चर्या करावयास जावयाचें आहे.”

त्या वेद्यांच्या सहवासांत थोडा वेळ का
होता अश्वशृंगाका असे वाटले. त्याला

वाटले हा सुद्धा तपस्व्या करणाऱ्या अवि-
मुनीच असतील. पण त्याने पाहिलेल्या अवि-
मुनीच्या मानाने त्या त्याला जास्त आकर्षक
भासल्या. त्यांना पुन्हा पुन्हा भेटावे,
त्यांच्याशी बोकावे असे त्याला माझे कागले.

दुसऱ्या विनंतीं तो पुन्हा त्याच नागां
त्या भेटतील असे समजून गेला. वेळ्या वाट
पहात आश्रमाबाहेर बसलेल्याच होत्या.
अप्यश्रुंगला येत असलेला पाहून आपला
प्रबल मशस्वी झाला असे त्याला वाटले.
त्या म्हणाल्या-“तुम्ही आमच्या आश्रमात
का नाही येत ? तुम्ही आम्हाला आमचा
आश्रम पवित्र होईल व तुमच्या आतिथ्य
सत्काराचा आम्हांला काय मिळेल.”
अप्यश्रुंग आनंदमग्न होऊन त्यांच्याबरोबर
अंगदेशाच्या राजधानीत आला.

रोमपाद अप्यश्रुंग मुनींच्या दर्शनासाठी
आला. त्याने त्यांना साद्यंग प्रणिपात

केला. व अशा तऱ्हेने राजधानीत वीर-
दल आणवे लागले या बद्दल क्षमा मागितली.
नंतर राजकन्या शांताशी विधिवेग विवाह
करण दिला. त्या दिवसापासून अप्यश्रुंग
मुनि शांताच्या सहवासात सर्व मुलांना
उपभोग करीत अंगदेशातच राहू लागले.

सुमनाच्या तोंडी येथवर गोष्ट पेटून राजा
दशरथाला आनंद झाला. वशिष्ठ ऋषींच्या
आज्ञेने तो आपल्या तिघां राष्ट्रांसह अंग-
देशात आला. रोमपाद राजाने दशरथाचे
सर्व प्रकारे स्वागत केले. राजा दशरथ दल
वाटवड्यावर रोमपाद राजाचा आतिथ्य म्हणून
अंगदेशात राहला. नंतर रोमपाद राजाने
जापले जावई अप्यश्रुंग व कन्या शांता हिला
अयोध्येला राजा दशरथा बरोबर पाठवून
दिले. राजा दशरथाचे दल अप्यश्रुंग
ऋषींच्या स्वागतासाठी पुढे अयोध्येला
निघून गेले. [पुढे बाल]

इनाम

पोषिमेचे दुधासारखे स्वच्छ चांदणे उडले
होते. आजोर्षांनी आराम खुर्चीत अंग
टाकीत नाकांत तपकीर कोवली व चारी
बाजूला धोळ्या करून बसलेल्या मुलांकडे
पहात हा शोक म्हणतो —

असा एव कथा; प्रायो
संच्यन्ते दलंके दक्षिण ।
प्राता न जातुं कंच्यन्ते
सुमति अंत गजिद ॥

“याचा काय अर्थ आजोबा ! आजी
काहीतरी गोष्ट असणार सांगा ना आजोबा !”
मुलांनी जोरडा पुरव केला.

“जे ! गोष्ट सांगण्यासाठीच तर नी
श्लोक म्हटला. पण श्लोकाचा अर्थ सांग-
यला पहिल्याने का नाही सांगत ! जगात
सामान्यपणे फेसवेगिरी करणारे किती ठक
आहेत. पण हे ठक वजान व जवोष

लोकांनाच फंसवतात. पण आ ठकांची डाळ
हुशार व चंद्र माणसाजवळ शिजत नाही.
सुमति नांवाच्या बोल राजाने अशीच एका
ठकाची छान काम उवाडणी केली होती.”

“सुमतीने कोणत्या ठकाज व कसे,
फंसविले ? सांगा आजोबा.” मुले म्हणाली.

आजोर्षांनी गोष्ट सांगायला सुरवात केली.

बोल राज्यात सुमति नांवाचा राजा
राज्य करीत असे. सुमति राजाचा अर्थच
मुली बुद्धिमान, चतुर जसा आहे. तो विद्वान
व शूर होता. त्याच्या दरबारी विद्वानांचा
आदर होई. राजा गुप्तवान लोकांना इनाम
देई. म्हणून थोर विद्वान, चित्रकार व
शिल्पकार राजाकडे येत व जावल्या विवेचे
प्रदर्शन करून मोठमोठे इनाम मिळवीत.

“एकदा एका कारागिरा ने येऊन राजाला
सांगितले की, मी एक रसायन शोधून

Fullscreen

127

68 / 84

चिडल आहे. मी वाटेक त्या घातूचें सोनें करून दाखवितों. ही आमची वंशपरंपरागत विश्वा आहे. काही तरी इनाम घावें."

राजानें त्याच्या बोलण्यावरूनच त्याला ओळखलें कीं, हा वडिल्या नेवरचा एक ठक असला पाहिजे. त्याचा वा दरवारांत चांगला अपमान करूनच गाल्या बाहेर काढले पाहिजे. माहीतर हा प्रजेला फसवीत राज्यभर फिरेल.

राजानें आपल्या एका बोकलाक जवळ बोळवून त्याच्या कानांत काही तरी सांगितलें. नोकरानें एक मोठी खोखेडी पेटी आपण दरवारांत ठेवली. राजानें तिच्या कडे बोट दाखवीत म्हणाला—“ही पेटी तुला इनाम !” टाकाला ती घ्यायला सांगितली.

टाकाला वाटलें कीं या पेटींत राजानें सोनें, चांदी व हिरे माणकें ठेकलीं असतील. आनंदानें हंसत तो पुढें गेला व त्यानें ती

पेटी उघडून पाहिली. पेटी रिकामी होती. ती पाहून तो राजाला म्हणाला—

“राजब ! आपण विद्येचा आदर करतां असें समजून मी थोड्या आशेनें आपल्या दरवारां आलों. पण आपण ही रिकामी पेटी देऊन माझा अपमान केला आहे.”

राजा म्हणाला—“तुला मी अपमान केला ! मला वाटलें कीं, तूं रोज इतकें सोनें करतास. तें ठेवायला तुझ्याकडे पेटी नसेल म्हणून मी ही पेटी तुला इनाम घ्यायला सांगितलें. वाटेक तो थापु सोनें करून दाखविणारास मी काय इनाम देऊं ? तुम्ही बरोबरी करण्याची कसि माझ्यांत फोडून येणार ?”

सर्व खदखदून जोरानें हंसले. तो ठक चिखतर होऊन मान खाली करून दर-वारांतून निघून गेला.

* काळोखाचें मृत *

फार प्राचीन काळी हिमालय पर्वतांत एक आदिवासी लोकांची बस्ती होती. त्या जातीच्या लोकांना विस्वावाची अगर त्याचा उपयोग करण्याची देखील माहिती नव्हती. इनके असम्य होते त्या जातीचे लोक. सूर्योदय झाला कीं, ते झोपत व सूर्योदय झाल्यावर उठत. त्यामुळे काळोखांत कसें वावरावयाचे किंवा काळोख पडल्यावर दिवे लावून कसें वाग करायचे याची देखील त्यांना माहिती किंवा कल्पना नव्हती.

या असम्य लोकांच्या बस्ती जवळच एक गुहा होती. तीठ त्या जातीचे लोक कधी काळीं रक्षात असत, म्हणें. म्हणून ती गुहा त्यांना पवित्र वाटे. पण गुहेत इतका काळोख होता कीं त्यांना त्या गुहेची भीति वाटे. काळोखाला ते गून समजत असत. पण काळोखानें पळण्याचें नांव देखील काढलें नाहीं. सर्व निराश झाले.

एकाचें पयल पळून पाडिला. पण पाळोखानें मृत जायचें हसलें देखील नाहीं.

एकदां एक जण म्हणाला—“आपण या मुताला साष्टांग भक्ताकार वाळत त्याच्याकडेंल प्रार्थना करूं या कीं वाचा, तूं ही गुहा सोडून निघून जा ! तो खावीनें नाईक.” त्याप्रमाणें सर्वांनीं पाळी पाळीनें त्या मुताला साष्टांग प्रणिपात करून विनंति केली. पण गुहेतल्या काळोख थोडा देखील कमी झाला नाहीं.

नेतर एक जण म्हणाला—“असल्या विनवण्या करून का हें मृत जाणार आहे ? आपण सर्वांनीं मिळून याच्यावर जाल प्रकार केला कीं हें पळून जाईल.” त्याप्रमाणें त्यांनीं गुहेत दगड बोडें, वाण, भाळा घाडी नें हादीं आले तें सर्व माळून पाहिलें. पण काळोखानें पळण्याचें नांव देखील काढलें नाहीं. सर्व निराश झाले.

Fullscreen

127

70 / 84

तेव्हा आणखी एक जणाने सुचविले आपण उपवास करून याला आळविले तर कदाचित हा जाईल. त्याप्रमाणे सर्वांनी उपवास केला. पण काळोखाने आपले ठाणे हलविले नाही.

नंतर एकावे दानधर्म करून पहा म्हणून सुचविले. त्या असंभ्य जंगली लोकांनी त्यांच्याकडे जी चीन वस्तु होती सर्व गुहेत टाकडी व काळोखाच्या मुताला जाब्यास सांगितले. पण प्रार्थना, पराक्रम, उपास, दान तप सर्व उपाय व्यर्थ ठावे.

काही दिवसांनी तेथे एक सभ्य प्रदेशातला एक मनुष्य आला. आदिस निवासी लोकांनी त्याला त्या मुताला पळवून लावण्यास काही तरी उपाय सुचविण्यास सांगितले. त्यांनी जे जे प्रयत्न केले होते त्याचे वर्णन देखील त्यांनी केले. सर्व काही ऐकून तो म्हणाला "हे मृत असे

जाणार नाही. मी सांगतो तो उपाय करा. एक काच बांबू तोडून आण त्याच्या एका टोकाक बाळके मृत बांधा व त्यावर चरबी जोतून घेऊन या."

त्यांनी त्याप्रमाणे केले. सभ्य देशातील त्या भागसावे दोन गारगोळा एकीवर एक बांधून त्यांच्या ठिगम्यांनी ती मसाल घेऊन ती बांधली. "आता ही मसाल घेऊन जा जात. पहा मृत पळून जाते की नाही ते."

प्रथम कोणी त्याच्या बोलण्यावर विश्वास केला नव्हता. पण मसालीच्या कस-कसाटात गुहेतला सर्व भाग स्वच्छ विंधू लागल्यावर त्यांना वाटले की मृत खरोखरच पळून गेले असावे.

आज्ञानाने मृत पण मनुष्यास असेच सतावून सोडते. ज्ञानाची ज्योत जावूनच त्याला ज्ञानी लोक पळवून लावतात.

बृहदीश्वराचे देवालय

एकाकाळी तंबोर हे दक्षिणार्ण संस्कृतिचे महेश्वर असे मानले जात असे. १०-१४ व्या शतकात येथे चोल वंशी राजवण्याची राजवली होती. सुप्रसिद्ध राज राज चोल याने तंबोर येथे बृहदीश्वराचे एक अत्यंत देवालय बांधले.

आजच्या काळात त्याने हे देवालय बांधले. असावे. भारतातील कोणता व अत्यंत देवालयही तो हे एक आहे. या देवालयातील शिवलिंग फार मोठे आहे. त्याच्याभोवती एक दगडी विष्णुल्लेख बांधला आहे. आख्याने याच्या भोवतीचा चुचरा नदी व एक लेव्ही (अनेकदा जिल्हा, आनंद प्रदेश) येथे आहे. असे सांगतात. देवालयाने सुद्धा हार म्हागे गोपुर २१६ फूट तेव आहे. हे विष्णुचे असे हार दिवते. असे धर्मशास्त्रातही, मुख्य हारभर २० डन नमनाचा एक दगड ठेवलेला आहे. इतकी मोठी वस्तू उचलून ठेवणे गोपे नाही. म्हणून दगड वर नेण्यासाठी चार हत्त लोख बांधा राहता त्यावर करपात आला होता म्हणे.

या देवालयात फक्त तीन सुवर्णवर्ण लोख नसत आहेत व चौक कोणत्याच्या सुती व विष्णु देवाला पडानयस मिळते. देवाच्या विष्णु प्रांगणात व भितीवर हार रंगित चित्रे काढलेली आहेत. ही चित्रे खाल चोल राजांच्या काळातील होत. ही चित्रे भारतीय चित्रकारांनीच काढलेली असली तरी अजिण्याच्या चित्रांमध्ये बरोबरी

